

Інформація про напрямки діяльності та поточні проекти Національного екологічного центру України (НЕЦУ) у 2018-2019 році

Захист дикої природи

Захист дикої природи в різних її проявах був найпершим напрямом роботи Національного екологічного центру України від часу його заснування. Різноманіття природи, яке ми бачимо сьогодні, сформувалося в результаті еволюції життя впродовж мільярдів років. Але воно постійно ставиться під загрозу через бездумну людську діяльність.

НЕЦУ бореться за збереження українських лісів, природних парків, степів, боліт, річок та інших цінних куточків нашої країни.

Одним з найважливіших пріоритетів тут є розвиток природно-заповідного фонду України. НЕЦУ моніторить порушення на землях заповідної природи (від сміття до масових рубок) та активно добивається притягнення порушників до відповідальності.

Крім того, ми працюємо над заповіданням нових територій – над створенням нових пам'яток природи, заказників, регіональних ландшафтних парків, національних парків, заповідників. Надання природоохоронного статусу цінним природним територіям – найкращий спосіб захистити рідкісні види тварин та рослин, дикі ліси та степи.

Завдяки зусиллям НЕЦУ було створено 3 національних парки, Чорнобильський біосферний заповідник та 36 заказників. НЕЦУ є ініціатором створення національного природного парку «Подесіння», який має включити більшу частину заплавних земель р.Десна у Київській та Чернігівській областях (понад 400 000 га). При заповіданні нових об'єктів ми намагаємося об'єднати цінні території України із Всеєвропейською екологічною мережею.

Особливою в захисті дикої природи є громадська кампанія “Збережемо українські степи!” НЕЦУ координує спільні зусилля громадян, громадських організацій і природоохоронних установ задля збереження степових ландшафтів та степового біорозмаїття в Україні. Ми ставимо перед собою мету зупинити будь-яке знищення, пошкодження та заліснення українських степів та добитися природно-заповідного статусу для якомога більшої кількості степових природних комплексів: балок, ярів, ділянок рівнинного степу, схилів, а також привернути увагу громадськості та пильність міжнародних структур до проблеми збереження українських степів.

В 2010 році НЕЦУ вдалося зупинити нищення заповідних територій від джипінг-рейду – “спортивної розваги” сина тодішнього президента Віктора Януковича, коли він та його приятелі обрали в якості маршруту своїх перегонів на джипах шлях крізь заповідники, порушуючи закон та завдаючи шкоди рідкісним рослинам та птахам. (Дізнатися більше про кампанію з протидії джипінгу)

НЕЦУ також працює на захистом малих річок України. Зокрема, ми були співзасновниками та лишаємося активними учасниками Української річкової мережі НЕЦУ намагається поліпшити екологічний стан річок та сприяти позитивним змінам екологічної політики у цій галузі.

Окрім того, НЕЦУ бореться із жорстоким поводженням з тваринами. Зокрема, зоозахисна кампанія НЕЦУ протидіє утриманню дельфінів в комерційних дельфінаріях, де неможливо створити умови, які відповідають їх природним потребам, а також бореться із жорстоким утриманням бурих ведмедів у неволі на території України. За сприяння зоозахисної кампанії НЕЦУ в Україні вже заборонили пересувні звіринці та дельфінарії без морської води, однак ціллю кампанії є повне припинення функціонування дельфінаріїв в Києві, Харкові, Донецьку та перевезення дельфінів до морських дельфінаріїв з подальшою програмою їх реабілітації та випуском у море.

Енергетика

Традиційні джерела енергії мають надзвичайно сильний негативний вплив на довкілля. Атомна та вугільна енергетика, дамби ГЕС та ГАЕС руйнують екосистеми, призводять до глобальних змін клімату, забруднюють воду, повітря, ландшафти, руйнують здоров'я людей і часто ставлять під загрозу їхні життя.

Через шкідливі викиди від вугільних ТЕС та ТЕЦ рівень забрудненості повітря в Україні – один з найвищих у світі. 120 смертей від забруднення повітря на 100 тисяч населення – такий показник поставив Україну на перше місце в світі за цим показником.

Крім того, в країні, що пережила Чорнобильську трагедію, досі працюють 12 старих енергоблоків АЕС, які вже використали свій проектний термін – термін, на який їх розраховували самі інженери-проектувальники. Тим не менш, одне за одним приймаються рішення щодо продовження строків експлуатації атомних енергоблоків, підвищуючи ризики аварій.

Україна також все ще намагається добудувати три радянські ГАЕС: Ташлицьку, Канівську та Дністровську. ГАЕС – це не самостійне джерело енергії, а лише акумулятор, що зберігає енергію, вироблену іншими джерелами. Тим не менш, будівництво цих ГАЕС руйнує екосистеми довкола них. А добудова Ташлицької ГАЕС, що вимагає підняття рівня води в Олександрівському водосховищі, загрожує затопленням унікального природного та історичного об'єкта – порогів та острову Гард на Південному Бузі.

Всі ці ризики зазвичай недооцінюються як при виборі векторів розвитку енергетичного сектору в Україні, так і на конкретних енергетичних об'єктах.

НЕЦУ докладає чималих зусиль до того, щоб шлях, яким Україна рухатиметься у розвитку свого енергетичного сектору, мав мінімальні наслідки для довкілля України та планети у цілому. Метою НЕЦУ є розвиток енергетики, орієнтований на енергоефективність та 100% відновлюваної енергетики до 2050 року.

Зміна клімату

Глобальна зміна клімату – одна з найгостріших екологічних проблем які стоять перед людством. Згідно прогнозів провідних міжнародних наукових центрів з дослідження клімату, протягом наступного століття температура підвищиться на 2-5 градусів за Цельсієм. Такі темпи глобального потепління спричинять серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняться під загрозою зникнення.

Сьогодні можна зі впевненістю сказати, що значні кліматичні зміни вже відбуваються. Ми повинні замислитися та зрозуміти, що людство не має права використовувати атмосферу планети для забруднення. Якщо ми не розпочнемо активно діяти, то вже незабаром наблизимось до тої межі, коли глобальну зміну клімату зупинити буде вже неможливо і життя на планеті у майбутньому буде під загрозою.

Більше того, сучасні прогнози настання несприятливих метеорологічних явищ вказують на необхідність сприймати їх за норму сьогодення. Виникає потреба в розробленні та реалізації плану заходів з адаптації до зміни клімату. Адаптація до глобальної зміни клімату – це пристосування у природних чи людських системах як відповідь на фактичні або очікувані кліматичні впливи або їхні наслідки, що дозволяє знизити шкоду та скористатися сприятливими можливостями.

Основною причиною зміни клімату є використання викопного палива та неефективне споживання енергії, що виробляється. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, викликають посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, а також лісових пожеж, утримують сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатись до космосу.

Найбільш помітним наслідком зміни клімату буде не поступове потепління, а “надзвичайні ситуації” такі як сильні засухи, повені, шторми, урагани, надзвичайно спекотні дні які відбуватимуться частіше.

Рівень світового океану підніметься й океанічні течії можуть істотно змінитись. Людство буде змушене зіткнутися з проблемами водопостачання та з деградацією сільськогосподарських земель та лісів.

Сьогодні наша держава знаходиться серед першої двадцятки країн світу, які найбільше викидають парникових газів в атмосферу.

15 березня 1999 року Україна підписала Кіотський протокол, який передбачає певні зобов'язання з боку нашої держави. Умови протоколу виявилися дуже м'якими для України оскільки не

вимагають зменшення викидів парникових газів, а навіть дозволяють їх збільшення до рівня 1990 року.

Національний екологічний центр України намагається відслідковувати діяльність Українського уряду та впливати на його рішення для скорішого впровадження кліматоохоронних програм. НЕЦУ бере участь у роботі Робочої групи НУО з питань зміни клімату, та тісно співпрацює з дніпродзержинською організацією “Голос Природи” у проведенні просвітницької програми.

НЕЦУ входить до Української мережі неурядових організацій з питань зміни клімату.

Транспорт

Транспорт спричиняє 25% викидів парникових газів в атмосферу, що призводить до змін клімату та забруднення повітря у містах. Найбільше викидів виробляють приватні автомобілі – близько 270г CO₂/км на людину.

Тому більшість європейських країн надають перевагу розвитку громадського транспорту та велоруку. Викиди від автобуса втричі менші, ніж від автомобіля – 95г CO₂/км на людину.

Для вирішення проблеми впливу міського транспорту на довкілля та глобальні зміни клімату, НЕЦУ веде транспорту кампанію. В межах кампанії ми фокусуємося передовсім на поліпшенні функціонування громадського транспорту, зокрема на вільних смугах громадського транспорту.

Окремі смуги громадського транспорту – рішення для міст, у яких автомобілі створюють затори і заважають автобусам та тролейбусам дотримуватися розкладу руху. Однак самого існування таких смуг недостатньо. Наприклад, у Києві смуги громадського транспорту існують, але автомобілісти-порушники часто використовують їх, щоб запаркувати автівку або намагаються проїхати смугою в години пік. Це позбавляє громадський транспорт можливості рухатися за розкладом, змушує більшу кількість людей пересідати на автомобілі й стояти в заторах ще довше, спричиняючи ще більше забруднення повітря та викидів вуглецю в атмосферу. Тому вільне функціонування смуг громадського транспорту є одним з головних поточних фокусів транспортної кампанії НЕЦУ.

Раніше НЕЦУ також протистояв будівництву траси “Київ–Чоп”, яка зруйнувала життя села в Житомирській області.

Сільський розвиток

Агропромисловість має велике значення для української промисловості, але й значний негативний вплив на довкілля. Для ведення сільського господарства потрібні значні природні ресурси, зокрема – великі промислові ферми. Бездумний підхід до тварин спричиняє цілу низку екологічних проблем, зокрема у зв’язку з використанням значних площ земель для вирощування кормів, утворенням та утилізацією відходів (падіж, гній), забрудненням ґрунтів, поверхневих та підземних вод, викидами в атмосферу та смородом, поширення захворювань, виснаження водних ресурсів місцевості через водозабір.

Коли існування чи будівництво промислових ферм несе значні екологічні ризики для місцевості, настає час втрутитися в плани агрохолдингів і місцеві громади піднімаються на супротив. НЕЦУ допомагає таким громадам у їхній боротьбі, а також досліджує питання реального впливу великих ферм на довкілля.

НЕЦУ відстоює більш збалансований підхід до ефективного використання природних ресурсів сільським господарством, а саме: розвиток малих та середніх фермерських господарств та їх кооперації. Тому що малі фермерські господарства і кооперативи, що базуються на невиснажливому та відповідальному для довкілля веденні своєї діяльності, мають цілу низку переваг. У довгостроковій перспективі є економічно життєздатним та загальновигодним підходом до виробництва продовольчої продукції, що забезпечує економічну зайнятість сільського населення і створює передумови для відродження села та сталого розвитку регіонів.

Сільський розвиток є процесом поліпшення якості життя і економічного добробуту людей, що проживають у селах, веде до зміни відношення до місця проживання – збереженню ландшафтів та біологічного різноманіття.

Поточні проекти НЕЦУ

1. Екосистемний підхід до гідроенергетики: сприяння реалізації європейських вимог до розвитку гідроенергетики в країнах Східної Європи

Екосистемні послуги річок у країнах Східного партнерства досить часто недооцінюються, що призводить до їх втрати в умовах надмірного регулювання річок, насамперед для гідроенергетичних цілей. Ситуація погіршується при будівництві нових ГЕС без належної екологічної оцінки наслідків таких споруд. Останнє обумовлене недосконалим законодавством держав Східного партнерства у сфері управління водними ресурсами, слабкими регуляторними та методологічними інструментами для оцінки впливу на навколишнє середовище планів, програм і проектів, відсутністю прозорості процедур прийняття рішень, низьким рівнем доступу громадськості до екологічної інформації та розуміння власної ролі у прийнятті рішень.

Проект спрямований на виявлення специфічних особливостей екосистемного підходу до енергетичних проектів, програм і планів у чотирьох країнах Східного партнерства. Предметом проектної діяльності є визначення ключових недоліків у національних практиках та шляхів їх усунення.

Проект передбачає сприяння роботі Робочої групи 3 «Довкілля, зміна клімату та енергетична безпека» в одній з найбільш актуальних напрямків – запровадження норм горизонтального екологічного законодавства в енергетичній сфері. Ця тема була в центрі уваги національних Форумів громадянського суспільства протягом останніх кількох років, і нещодавно вона зайняла першу позицію в актуальності роботи РГ-3.

Проект передбачає повну участь неурядових екологічних та інших організацій громадянського суспільства у сприянні європейській інтеграції країн Східного партнерства шляхом зміцнення діалогу між громадянським суспільством, національними урядами та ЄС.

Проект сприятиме зміцненню ролі ФГС у розвитку Східноєвропейського партнерства та у європейських інтеграційних процесів.

Проект фінансується через схему Регрантингу 2019 р. Форуму громадянського суспільства Східного партнерства за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках підтримки громадянського суспільства в регіоні. Партнерською організацією, що фінансово сприяє схемі Регрантингу ФГС СхП є Національний фонд підтримки демократії (NED).

Проект був відібраний для імплементації в рамках діяльності Робочої групи 3 «Довкілля, зміна клімату та енергетична безпека».

Метою проекту є сприяння інтеграції екосистемного підходу та розгляду екосистемних послуг у галузеву економічну діяльність (а саме, розвиток гідроенергетики та комплексне управління водними ресурсами), що передбачено горизонтальними директивами ЄС та відповідними конвенціями, сторонами яких є країни Східного Партнерства, для обґрунтованої можливості реалізації планів, програм та проектів гідроенергетики.

2. Розвиток гідроенергетики України – громадський аналіз в контексті євроінтеграційних процесів

Ухвалена Кабінетом Міністрів України (розпорядження від 13.07.2016 р. № 552-р.) Програма розвитку гідроенергетики України на період до 2026 р. (далі – Програма) через загрозу негативного впливу на довкілля викликала в суспільстві занепокоєння, посилене непрозорою процедурою прийняття Програми.

Широка громадськість (активісти, організації та рухи, Національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства ЄС та Платформа громадянського суспільства Україна–ЄС), центральні і місцеві органи влади, експертне середовище, журналісти, освітяни.

Спрямування проекту:

- Консолідація активної природоохоронної громадськості для протидії впровадженню небезпечних для довкілля і людей проектів.

- Підтримка впровадження Угоди про асоціацію України з ЄС, в тому числі імплементації енергетичних стратегій, спрямованих на співпрацю у сфері енергоефективності та енергозбереження, відновлюваної енергетики, впровадження енергозберігаючих і екологічно безпечних технологій; імплементації екологічних директив, зокрема Директиви 2001/42/ЄС (Про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище), Директиви 2011/92/ЄС (Про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище), Директиви 2003/4/ЄС (Про доступ громадськості до екологічної інформації).
- Впровадження сучасних принципів збалансованого розвитку гідроенергетики

Термін реалізації проекту – травень 2017 – квітень 2018

Налагоджено діалоги серед широкого кола зацікавлених сторін, зокрема місцевих громад, органів місцевого самоуправління, зацікавлених центральних органів виконавчої влади, громадських організацій, експертів та науковців. Налагоджено діалоги серед широкого кола зацікавлених сторін, зокрема місцевих громад, органів місцевого самоуправління, зацікавлених центральних органів виконавчої влади, громадських організацій, експертів та науковців.

Проведено цикл із 3-х семінарів у Києві, Чернівцях, Миколаєві, відповідно присвячених басейнам рр. Дніпро, Дністер, П. Буг. Підготовлені 4 аналітичні документи:

- Принципи збалансованого розвитку гідроенергетики;
- Гідроенергетика в енергетичній політиці Європейського союзу;
- Інструменти громадянського суспільства у прийнятті рішень щодо розвитку гідроенергетики;
- Гідроенергетичний потенціал річок України: розвінчання міфів.

Випущено тематичний номер журналу «Жива Україна» присвячений збереженню Гранітно-Степового Побужжя, одному із природних чудес України та території розташування історично-культурних святинь українського народу.

Надіслано спільне звернення Робочої групи 3 «Довкілля, зміна клімату та енергетична безпека» Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства та Робочої групи 5 «Енергетика, транспорт, довкілля та зміна клімату» Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС до Прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана щодо перегляду політики Уряду у сфері гідроенергетики.

Питання гідроенергетики порушувались на засіданнях Комітету екополітики Верховної Ради України. Ініційовано та надано сприяння у проведенні Круглого столу «Екологічні аспекти розвитку гідроенергетики в Україні», який відбувся 18.04.2018 р. у Верховній Раді України.

Інформація про результати проектів висвітлена в ЗМІ, на сайті НЕЦУ, на прес-конференціях, круглих столах, засіданнях Робочої групи 3 «Довкілля, зміна клімату та енергетична безпека» Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства та Робочої групи 5 «Енергетика, транспорт, довкілля та зміна клімату» Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС.

Мета проекту - посилення участі громадськості в реалізації реформ в енергетичній сфері шляхом підвищення суспільної обізнаності щодо пріоритетів Угоди про асоціацію України з ЄС, Порядку денного асоціації та Східного партнерства, адвокація їх виконання. Організація кампанії щодо компетентного розгляду Програми розвитку гідроенергетики до 2026 року, винесення її розгляд на національний рівень з метою ухвалення зважених рішень щодо її завдань.

3. Міжнародний водний шлях E40

Міжнародний водний шлях (МВШ) E40 є одним з міжнародних внутрішніх водних шляхів, створення якого підтримує Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН) у рамках Угоди AGN. МВШ E40 має з'єднати Балтійське море з Чорним морем (м. Гданськ, Польща з м. Херсон, Україна) та пролягти через три країни: Польщу, Білорусь, Україну. Проект погано продуманий, будівництво E40 стане катастрофою для Полісся. Будівництво та

експлуатація водного шляху передбачає зміну гідроморфологічних умов всього регіону Полісся, що призведе до деградації цінних територій водно-болотних угідь, які перебувають під національним та міжнародним захистом як ареала оселищ цінних біотипів, та низки вразливих природних територій України. Полісся є невід'ємною складовою природної системи регулювання запасів водних ресурсів Європи та клімату в регіоні. Проект передбачає суттєві зміни в річках: зміни в гідрологічному та гідроекологічному режимах, будівництво та реконструкцію гідротехнічних споруд, збільшення розміру фарватеру, вирівнювання русла річок, днопоглиблювальні роботи тощо.

Польська частина пройде річками Вісла, Західний Буг, до Тереспоя, польсько-білоруського кордону. Білоруська частина має пролягти річкою Мухавець, Дніпро-Бугський канал, річкою Піна та Прип'ять до білорусько-українського кордону.

Цей проект створює платформу для розгляду проекту реалізації МВШ E40 відповідно до вимог Директиви ЄС із широким залучення громадськості до його обговорення та оцінки всіх ризиків з ним пов'язаних.

Нашою вимогою до уряду України є – забезпечити широке обговорення в країні питання доцільності реалізації проекту E40 виходячи з національних інтересів, враховуючи міжнародні зобов'язання України, вимоги національного законодавства, а також те, що Україна сповідує європейські цінності.

4. Підготовка Настанови (методичних рекомендацій) з управління малими річками – притоками річки Дністер

Настанова підготовлена експертами НЕЦУ та УРМ НУО і буде опублікована у вересні 2019 року в рамках Проекту здійснюваного Незалежним інститутом досліджень проблем довкілля (м. Берлін, Німеччина) у партнерстві з Міжнародною асоціацією хранителів річки Дністер Eco-Tigas.

Настанова (методологічний посібник) розрахований на тих, хто глибоко цікавиться принципами, правилами та методами управління водними ресурсами на локальному рівні, національним досвідом та практиками управління басейнами річок (гідрографічний басейн річки, суббасейни та водогосподарські ділянки, а також асоційовані з ними поверхневі та підземні води).

Настанова, у першу чергу рекомендована для управлінців різних рівнів (особливо, для МОВ та ОМС), ОТГ, водокористувачів, членів басейнових рад, НУО та ін.

Основну увагу в цій публікації зосереджено на нових принципах та правилах управління водними ресурсами в Україні, які продиктовані сучасними євроінтеграційними процесами.

Проведено 2 громадських обговорення чернетки Настанови серед заінтересованих сторін – у м. Одеса 29 липня 2019 року та м. Бережани 1 серпня 2019 року.

Проект профінансований Програмою технічної допомоги та сприяння у справах збереження довкілля Федерального міністерства довкілля Німеччини для країн Центральної та Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії, та іншим країнам-сусідам Європейського Союзу, під наглядом Агентства з питань довкілля Німеччини (UBA).